

Anna Zellma

Przekaz tradycji regionalnych jako jedno z wychowawczych zadań rodziny chrześcijańskiej

Studia Elbląskie 3, 217-230

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEKAZ TRADYCJI REGIONALNYCH JAKO JEDNO Z WYCHOWAWCZYCH ZADAŃ RODZINY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Współcześnie coraz częściej zauważa się troskę o przekaz regionalnych tradycji przejawiającą się nie tylko w postawie poszczególnych osób, ale i znajdującą swe miejsce w prawnych dokumentach Ministerstwa Edukacji Narodowej¹. Zwraca się przy tym uwagę na rodzinę, która jest podstawową wspólnotą życia i wychowania, w tym także w odniesieniu do płaszczyzny kulturowej.

Zagadnienie to wiąże się z integralną formacją człowieka. Stąd też stanowi przedmiot troski Kościoła i jest włączone w realizowaną przez tę wspólnotę misję ewangelizacji i katechizacji. Kościół coraz wyraźniej zaczyna dostrzegać, że integralne wychowanie nie może być podejmowane w oderwaniu od tradycji regionalnych, a szczególne zadania w tym względzie ma do wypełnienia rodzina chrześcijańska. Jest ona bowiem pierwszym, a zarazem podstawowym środowiskiem integralnego wychowania, które obejmuje także przekaz młodemu pokoleniu regionalnych tradycji oraz wdrażanie go do poszanowania i pomnażania dóbr kulturowych. Powstaje zatem pytanie: jakie zadania wychowawcze przynależą rodzinie chrześcijańskiej odnośnie do przekazu tradycji regionalnych? Poszukując odpowiedzi na tak postawiony problem należy najpierw zwrócić uwagę na specyfikę wychowania w rodzinie chrześcijańskiej i istotne cechy tradycji regionalnych, a następnie ukazać rodzinę chrześcijańską jako podstawowe środowisko przekazywania tradycji regionalnych, omówić mechanizmy oddziaływań kulturotwórczych rodziny i wskazać na warunki prawidłowego przekazu regionalnych tradycji w rodzinie chrześcijańskiej.

¹ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*, Warszawa, październik 1995 r., w: *Edukacja regionalna Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, red. S. Bednarek, Wrocław 1999, s. 11 nn.; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 1. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów, Dz. U. RP, 1999 nr 14, poz. 129; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Załącznik nr 1, Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, Dz. U. RP, 2000 nr 2, poz. 18.

1. SPECYFIKA WYCHOWANIA W RODZINIE CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Wychowanie stanowi rzeczywistość złożoną w swojej istocie, strukturze i przejawach, a zarazem będącą jednym z rodzajów świadomej i celowej pomocy udzielanej człowiekowi z zewnątrz na rzecz rozwoju jego „wewnętrznej formy” i „wewnętrznego obrazu”. Trwa ono przez całą jego egzystencję i ma decydujący wpływ na rozwój osobowej indywidualności.

Wychowanie umieszczone w służbie osobowego rozwoju jest specyficznym ludzkim działaniem, z reguły występującym w relacjach rodzinnych, szkolnych i innych. Zdąza ono do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, do których człowiek przynależy, w których obowiązkach, gdy dorośnie będzie uczestniczył².

Najbardziej właściwym miejscem dla pierwszych spotkań i relacji wychowawczych jest rodzina. „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, mają pierwotne, niezwykłe prawo i pierwszeństwo do wychowania potomstwa, (...) zgodnie ze swoimi przekonaniem moralnymi i religijnymi, z uwzględnieniem tradycji kulturalnych rodziny, które sprzyjają dobru i godności dziecka i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców (...). Do rodziców (...) należy stworzyć taką atmosferę rodzinną, przepojoną szacunkiem i miłością do Boga i ludzi, aby sprzyjała całemu osobistemu i społecznemu wychowaniu dzieci. (...)”³. Rodzice są więc pierwszymi wychowawcami, odpowiedzialnymi za jakość procesu wychowania ich dzieci. Dla rodziny chrześcijańskiej to prawo-obowiązek nabiera nowej mocy poprzez konsekrację w osobowym sakramencie małżeństwa. Rodzina staje się „domowym Kościołem”, a rodzice zostają obdarzeni nową godnością świadków i pierwszych katechetów⁴. Powinni oni zatem możliwie jak najwcześniej wprowadzać swoje dzieci w tajemnice wiary i być jej pierwszymi świadkami⁵.

Punktem wyjścia dla tego wychowania jest konkretna sytuacja egzystencjalna, która powstaje jako relacja rodziców do dziecka i odwrotnie⁶. W tym kontekście tworzą się specyficzne więzi rodziców z dzieckiem, a rodzinny styl życia wspomaga proces rozwoju zdolności do miłości⁷. Przy tym ważne jest zarówno podejmowanie czynności ukierunkowanych na formowanie prawdziwego człowieczeństwa, jak i wdrażanie w proces naśladowania Chrystusa. Autentyczne wychowanie, realizowane w rodzinie chrześcijańskiej, ma bowiem charakter integralny i jako takie zdąza do kształtowania osoby ludzkiej we wszystkich wymiarach jej egzystencji, a więc w ludzkim, duchowym i religijnym⁸. Zmierza ono do dobrego przygotowania dziecka do podjęcia samodzielnej realizacji przyszłych obowiązków związanych z odczytanym powołaniem, a więc zawodowych, małżeńskich i rodzinnych.

² DWCH 1.

³ Tamże, s. 3.

⁴ KK 11, 35.

⁵ KKK 2225.

⁶ J. Guittou, *Kobieta, miłość, rodzina*, Warszawa 1994, s. 9–47.

⁷ KKK 2225.

⁸ C. Carvalho, *Zadania rodziców w rozwoju dzieci i młodzieży*, „Communio” 16(1996) nr 1, s. 90–96.

Istotnym elementem, wskazującym na specyfikę wychowania w rodzinie chrześcijańskiej jest panująca w nim atmosfera czułości, przebaczenia, szacunku, wierności i bezinteresownej służby⁹. Realizacja programu wychowawczego wymaga bowiem, aby sama rodzina chrześcijańska w swoim wnętrzu odznaczała się specyficznymi właściwościami. Znaczące są tu relacje braterskie, miłosna współpraca wszystkich osób przynależących do konkretnej wspólnoty rodzinnej¹⁰. Wszystko to potwierdza godność osobową domowników, a równocześnie, nakładając na nich różne obowiązki w służbie dobra wspólnego, nie niszczy ich indywidualności, lecz przeciwnie pomaga w kształtowaniu cnót, wdrażaniu do panowania nad sobą i wprowadzaniu w solidarność oraz odpowiedzialność wspólnotową.

Podejmowane przez rodziców chrześcijańskich wychowanie dzieci dokonuje się głównie poprzez słowo i przykład osobisty. Ważny jest przy tym udział obydwójga rodziców w wychowaniu i ich współdziałanie. Dziecko doświadcza bowiem oraz postrzega ojca i matkę nie tyle osobno, lecz w ich „byciu razem”¹¹. Rodzice, pomimo iż są dwiema osobami, dla dziecka stanowią ustawicznie coś jednego i oczekuje ono, aby się zgadzali w rzeczach podstawowych. Ta jedność rodziców i ich wzajemna zgodność stanowi ważny element, służący lepszemu realizowaniu i rozwijaniu siebie przez dziecko. Nie oznacza ona jednak identyczności ról wychowawczych, jakie mają do spełnienia rodzice¹².

Matka jest tą osobą, która od Boga trzymała niewyczerpany dar rozumienia i pragnienia miłości oraz odpowiadania na potrzebę miłości u dziecka. Tę miłość matka ukazuje w gotowości do poświęcenia, w pokładanej w dziecku nadziei i wiary w zwycięstwo w nim dobra. Pragnie ona przede wszystkim strzec i ratować dziecko¹³.

Z kolei ojciec przejawia innego rodzaju postawy i motywacje. Pragnie on, z miłości do dziecka, obudzić i rozwijać w nim jego siły oraz możliwości życiowe, pomagając mu w osiągnięciu takiej samej, a niekiedy nawet „wyższej” dojrzałości. Wszystko to wynika z naturalnych skłonności i predyspozycji, jakimi Bóg obdarzył mężczyznę. Same jednak wrodzone predyspozycje nie są jeszcze pełną miłością ojcowską, lecz wymagają kształtowania w sobie dojrzałej miłości¹⁴.

Rodzice chrześcijańscy wypełniając powierzone im przez Stwórcę role wychowawcze uczestniczą w ojcowskiej a zarazem macierzyńskiej pedagogii samego Boga, przyczyniając się do integralnego wzrostu i rozwoju dziecka. Mają więc do spełnienia określone zadania, w których realizacji, nawet jeśli dotyczą one przekazu regionalnych tradycji, nie mogą ich zastąpić inne osoby czy też instytucje.

⁹ KKK 2223.

¹⁰ KDK 48; KK 4.

¹¹ M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Lublin 1999, s. 488–499.

¹² T. Kukołowicz, *Rodzina wychowuje. Wybrane zagadnienia*, Stalowa Wola 1996, s. 91–104.

¹³ M. Braun-Gałkowska, *Psychologia domowa*, Olsztyn 1989, s. 22–25, 64, 66–68.

¹⁴ Tamże, s. 68–71.

2. ISTOTNE CECHY TRADYCJI REGIONALNYCH

Pojęcie „tradycje regionalne” wskazuje na przekazywane z pokolenia na pokolenie takie treści kulturowe, jak: zwyczaje, obyczaje, wierzenia, sposoby myślenia i zachowania, normy postępowania, uznane przez daną zbiorowość regionalną za społecznie doniosłe dla jej współczesności i jej przyszłości¹⁵. Z tego wynika, że zakres semantyczny pojęcia „tradycje regionalne” jest szeroki i obejmuje on przede wszystkim „zwyczaje” oraz „obyczaje”, które stanowią jego zewnętrzny przejaw. W związku z tym powstają pytania: jaką treść kryją w sobie takie pojęcia, jak: „zwyczaje” i „obyczaje”?

Występujące w literaturze przedmiotu sformułowania definicyjne są zróżnicowane. Trudno zatem o zaprezentowanie w tym miejscu całej gamy wielości i różnorodności określeń zwyczajów i obyczajów regionalnych, z którymi można spotkać się we współczesnych opracowaniach traktujących o tych zagadnieniach. Ponadto taka analiza nie posiada dla podjętego problemu istotnego znaczenia. Ważne są tu bowiem jedynie te aspekty, które stanowią podstawę dla ukazania zwyczajów i obyczajów regionalnych jako źródeł treści z zakresu regionalnego dziedzictwa kulturowego, przekazywanych w rodzinie chrześcijańskiej.

Odnosząc się do pojęcia „zwyczaje regionalne” należy stwierdzić, że określa się je na ogół jako przyjęty w danej grupie społecznej sposób zachowania się jej członków w określonych sytuacjach, od którego odchylenia nie budzą sprzeciwu i nie spotykają się z negatywnymi reakcjami otoczenia. Zachowania te wiążą się ze wszystkimi dziedzinami kultury: od materialnych warunków bytu poczynając (np. lokalizacja i budowanie domu, sposób ubierania się, żywienia), poprzez społeczne regulacje zachowania się w ogólnych sytuacjach (np. w czasie witania się, zachowania się przy stole), a na subtelnych sprawach wiedzy, wierzeń, systemów wartości, wzorów i postaw kończąc. Istotnym wyznacznikiem zwyczajów regionalnych jest fakt, że pojęcie to odnosi się przede wszystkim do przeszłości, zwłaszcza do dawnych form tradycyjnej kultury ludowej, chociaż coraz częściej mówi się o zwyczajach w kontekście teraźniejszości¹⁶. W wielu bowiem aktualnych sytuacjach treści kulturowe przekazane przez minione pokolenia ulegają modyfikacji, co sprzyja wytwarzaniu się nowych postaci zwyczajów regionalnych. Każdy jednak zwyczaj, niezależnie od jego związków z przeszłością odznacza się takimi elementami konstytutywnymi, jak: powtarzalność w określonych okolicznościach jednych i tych samych sposobów zachowania się, które są w znacznym zakresie ustalone przez tradycję i towarzyszą ważniejszym wydarzeniom w życiu jednostki oraz grupy społecznej; istnienie grupy społecznej, w obrębie której może wy-

¹⁵ H. Kliskowska, *Zachować tradycję*, „Wiara i odpowiedzialność” 1986 nr 3, s. 100–104; B. Kosek-Nita, D. Raś, *Tradycje kulturowe w zachowaniu rodziny na Śląsku Cieszyńskim*, w: *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*, red. J. Nikitorowicz, Białystok 1995, s. 439–448; J. Raczkowska, *Obyczaje i tradycje rodzinne*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 37(1997) nr 4, s. 6.

¹⁶ L. Dyczewski, *Zwyczajowość-obrzędowość czynnikiem wzmacniającym świętowanie i zadowolenie ze święta*, w: *Kultura dnia codziennego i świątecznego w rodzinie*, red. L. Dyczewski, D. Wadowski, Lublin 1998, s. 76–77; J. Grad, *Zwyczaj*, w: *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*, red. Z. Staszczak, Warszawa – Poznań 1987, s. 388; L. Pełka, *Rytuály. Obrzędy. Święta*, Warszawa 1989, s. 23–26.

twarzać się ten obowiązujący system zachowania się; brak w odniesieniu do tych zachowań restryktywnej reglamentacji społecznej i obwarowania sankcjami społecznymi, głównie negatywnymi, ze względu na mniejszą doniosłość społeczną zwyczajów, słabszą ich „normatywność” w porównaniu z obyczajami. Z tego wynika, że zwyczaje mogą mieć zarówno charakter społeczny, jak i indywidualny. Zwykle zachowania indywidualne stopniowo upowszechniają się, stając się tzw. zwyczajami zbiorowymi lub inaczej — społecznymi. Czasami jednak niektóre zwyczaje mające charakter społeczny są pozostałością po dawnych obrzędach magicznych czy związanych z religijnością ludową. Zwyczaje cechuje jednak zwykle bezrefleksyjność, automatyzm podejmowania. W ten sposób przyjmują one w ich wymiarze jednostkowym formę tzw. nawyków, która to forma jest także charakterystyczna dla wielu skonwencjonalizowanych czynności obyczajowych¹⁷.

Zwyczaje regionalne nie są jednak związane z sankcjami, tym samym nie każe się tych, którzy nie zachowują określonych zwyczajów. Urzeczywistniane bowiem w ich ramach wartości nie są społecznie sankcjonowane. Dopuszcza się zatem takie zwyczaje indywidualne i społeczne, które nie pozostają w kolizji ze społecznie akceptowanymi wartościami, a przy tym nie przyporządkowuje się im żadnego społecznie określonego sensu. Z kolei brak szczegółowej reglamentacji społecznej w odniesieniu do osób które nie zachowują określonych zwyczajów determinuje stosunkowo łatwe zanikanie zwyczajów. Jeżeli natomiast z przestrzeganiem zwyczajów wiąże się ocena pozytywna, a z pomijaniem negatywna, wówczas przekształcają się one w obyczaj i przybierają postać normatywną, a tym samym wchodzą w zakres prawa zwyczajowego i moralności. W tym właśnie uwidacznia się wyraźna różnica pomiędzy zwyczajami a obyczajami. Co więcej, tak określone zwyczaje, swoim zakresem pojęciowym obejmują także pojęcie „obrzędu”. Operowanie jednak kategorią „obrzęd” jest tym bardziej uzasadnione, im bardziej zachowania zwyczajowe nawiązują do przesłanek o charakterze sakralno-wierzeniowym bądź społeczno-prawnym.

Mianem „obrzęd” określa się właściwe wszystkim cywilizacjom i typom stosunków społecznych swoiste zespoły czynności, praktyki rytuałów związanych z ważnymi wydarzeniami i wchodzących w skład uroczystości zbiorowych o charakterze religijnym lub świeckim. Podkreśla się przy tym, że obrzędy stanowią trwałe łączniki pomiędzy tradycją i nowoczesnością, a zaświadczać o ciągłości dziejów ludzkości, nadają sens zmiennym warunkom życia.

W tym kontekście powstaje pytanie: jaki jest zakres semantyczny „obyczajów”? Odpowiadając na tak postawiony problem należy stwierdzić, że termin „obyczaje” — w znaczeniu ogólnym — używany jest najczęściej na określenie względnie trwałych i „uświęconych” tradycją form zachowania, charakterystycznych dla danej grupy społecznej, żyjącej na określonym terytorium i w określonym przedziale czasowym, przyjętych powszechnie w danej zbiorowości społecznej, których nieprzestrzeganie wywołuje niezadowolenie innych ludzi w społeczności, nagane lub karę¹⁸. Stąd też wynika, że obyczaje regulują szeroki zakres spraw doniosłych

¹⁷ K. Kwaśniewicz, *Teoretyczne i metodologiczne aspekty badań nad zwyczajami ludowymi. Przyczynek do dyskusji nad „Syntezą Etnografii Polski”*, „Etnografia Polska” 18(1974), s. 34–35.

¹⁸ J. Grad, *Obyczaj*, w: *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*, dz. cyt., s. 262; tenże, *Obyczaj a moralność*, Poznań 1993, s. 18–19.

dla danej grupy i pozostających poza sferą obowiązywania prawa, moralności, religii. Stanowią więc jeden z normatywnych systemów, wchodzących w zakres prawa zwyczajowego i moralności, obejmując przy tym przede wszystkim sferę moralną, społeczną i indywidualną. W pewnym sensie są przedłużeniem i uzupełnieniem norm moralnych i prawnych. Obyczaje posiadają jednak charakter nieformalnych presji społecznych, poczynając od wyrażania dezaprobaty czy osądu negatywnego, a skończywszy na wyłączeniu danej jednostki z kręgu wspólnoty. Normy obyczajowe pełnią więc wobec ludzi funkcję swoistego — usytuowanego w środowisku ich życia — regulatora postępowania¹⁹.

Obyczaje w dużej mierze opierają się na tradycji. Stąd przekazywane są najczęściej ustnie lub przez naśladownictwo. Mają jednak moc „niepisanych praw dla wszystkich”, co z jednej strony warunkuje ich trwałość i powolne uleganie przemianom, z drugiej natomiast wzmacnia poczucie spójności i ciągłości trwania określonej społeczności. Tym samym obyczaje pełnią funkcje społeczne, zwłaszcza w zakresie umacniania integracji wspólnoty regionalnej i kształtowania więzi międzyludzkich. Są więc niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania społeczności regionalnej i wchodzi one w treść oraz sposób socjalizacji młodego pokolenia. Ich odrzucenie oznacza zmianę stylu funkcjonowania określonej społeczności i zmianę jej kultury²⁰.

Z powyższej analizy wskazującej na zakres semantyczny „obyczajów” i „zwyczajów” wynika, że obwarowanie obyczajów sankcjami społecznymi wskazuje na różnice występujące pomiędzy zwyczajami a obyczajami. Istnieją jednak wspólne dla tych pojęć wyznaczniki takie, jak: związki z przeszłością, powtarzalność w określonych okolicznościach jednych i tych samych sposobów zachowania się, które są w znacznym zakresie ustalone przez tradycję i towarzyszą ważniejszym wydarzeniom w życiu jednostki oraz grupy społecznej; istnienie grupy społecznej, w obrębie której może wytwarzać się ten obowiązujący system zachowania się.

Godnym odnotowania w tym miejscu jest fakt, że zarówno zwyczaj, jak i obyczaje uzewnętrzniają się poprzez szczególnie bogatą skalę form, co posiada istotne znaczenie dla życia rodzinnego. Każde z nich jest bowiem istotnym źródłem treści z zakresu tradycji regionalnych, jakie powinny być przekazywane w rodzinie, celem wydobycia z nich tak istotnych dla integralnego rozwoju młodego pokolenia wartości.

Zwyczaje i obyczaje rodzinne, dotyczą zwyczajowego zachowania się, które występuje w związku z określonymi sytuacjami mającymi miejsce w skali całego życia jednostki ludzkiej — od urodzenia do śmierci. Te zwyczaje i obyczaje nazywane są także rodzinno-sąsiedzkimi lub rodzinno-towarzyskimi. Często bowiem angażują one nie tylko daną jednostkę i jej rodzinę pochodzenia, ale także krewnych, przyjaciół i sąsiadów. Podstawowymi zwyczajami i obyczajami w tej grupie są zachowania zwyczajowe, które wiążą się z takimi wydarzeniami, jak: narodziny, chrzest, „roczek”, urodziny, imieniny, I Komunia święta, małżeństwo katolickie, jubileusze rodzinne, pogrzeb. Uwzględnia się tu także zwyczaje i obyczaje związane z pomocą sąsiedzką i życiem towarzyskim, a niejednokrotnie także

¹⁹ M. Czerwiński, *Przemiany obyczaju*, Warszawa 1972, s. 14; J. Raczkowska, art. cyt., s. 7.

²⁰ Tamże, s. 7–8.

dodaje się zwyczaj, jakie występują w kontekście wierzeń magicznych i znajdują swój wyraz np. we wróżbach²¹.

Biorąc pod uwagę specyfikę życia rodziny chrześcijańskiej należy w tym miejscu wskazać na regionalne zwyczaje i obyczaje bezpośrednio związane z polską religijnością ludową, charakteryzującą się zróżnicowanymi, a zarazem szerokimi kategoriami: od ogólnonarodowych do lokalnych, od publicznych do prywatnych, od religijno-kościelnych do zwyczajowo-towarzyskich. Przejawiają się one w wieloaspektowej symbolice i bogatych formach wyrazu²², przy czym można wyodrębnić kilka grup przekazywanych w rodzinie tradycji regionalnych.

Pierwszą z nich stanowią zwyczaje i obyczaje cykli życia, a więc wszystkie zachowania zwyczajowe, które występują w związku z określonymi sytuacjami w skali całego życia jednostki ludzkiej. Związane są więc z takimi wydarzeniami, jak: narodziny, chrzest, świętowanie pierwszych urodzin dziecka, czyli tzw. roczka²³, obchodzenie corocznych „zwykłych” urodzin czy imienin, I Komunia święta, bierzmowanie, sakrament małżeństwa i pogrzeb kościelny²⁴. Najwięcej jednak zachowań zwyczajowych występuje w odniesieniu do praktyk związanych z zawarciem małżeństwa i finałem ludzkiego życia. Pierwsze obejmują kolejno po sobie następujące czynności, takie, jak: zaręczyny, oświadczenia, ślub i wesele²⁵. Z kolei zachowania zwyczajowe związane ze śmiercią koncentrują się wokół umierania i pogrzebu²⁶. Tak wyodrębnione kategorie zachowań zwyczajowych odznaczają się bogatą „oprawą” kulturową, która posiada zarówno aspekty religij-

²¹ K. Kwaśniewicz, *Teoretyczne i metodologiczne aspekty badań na zwyczajami ludowymi...*, s. 47–48.

²² Tematyce tej poświęca uwagę W. Piwowski. Omawia one jednak formy zachowania zwyczajowego w kontekście szeroko rozumianego rytuału religijnego. Zob.: W. Piwowski, *Przemiany rytuału religijnego*, RTK 30(1983), z. 6, s. 196–197.

²³ Świętowanie ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia i związane z tym określone zwyczaje są charakterystyczne dla ludności zamieszkującej tereny Górnego Śląska i sąsiadujące z tym obszarem geograficznym regiony. Wyrazem szczególnego charakteru tego wydarzenia jest nie tylko biesiada rodzinna czy ubiór małego jubilata, ale i udział we Mszy Świętej odprawianej w niedzielę łącznie dla kilkorga dzieci z różnych rodzin. Uroczystości tej towarzyszy błogosławieństwo dzieci, które odbywa się w kościele po Mszy św. Szerzej na ten temat pisze m.in. I. Bukowska-Florczyńska, *Rodzinne świętowanie jubileuszowe*, w: *Folklorystyczne i antropologiczne opisanie świata*, red. T. Smolińska, Opole 1999, s. 123–125.

²⁴ L. Pełka, *Rytuały. Obrzędy. Święta*, dz. cyt., s. 40.

²⁵ Zagadnienia traktujące o zachowaniach zwyczajowych, charakterystycznych dla poszczególnych regionów, a związanych z zawarciem małżeństwa doczekały się wielu opracowań, które mogą stanowić cenną pomoc dla przekazu tradycji regionalnych w rodzinie. Stąd odsyła się tutaj zwłaszcza do: Z. Glogier, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. I–IV, Warszawa 1991⁷; K. Kwaśniewicz, *Zwyczaje i obrzędy rodzinne*, w: *Etnografia Polski. Przemiany kultury ludowej*, t. II, red. M. Biernacka, B. Kopczyńska-Jaworska, A. Kutrzeba-Pojnarowa [i. in.], Wrocław – Warszawa – Kraków 1976, s. 89–126; M. Maj, *Rola daru w obrzędzie weselnym*, Wrocław 1986; J. Smosarski, *Oblicza świąt*, Warszawa 1990; J. Wysocki, *Rytuał rodzinny*, Olsztyn 1981.

²⁶ Panorama zwyczajów, obrzędów oraz wierzeń pogrzebowych i zaduszkowych charakterystycznych dla poszczególnych regionów jest przedmiotem badań podejmowanych przez wielu etnografów i antropologów kultury. W kontekście przekazu tradycji regionalnych w rodzinie na uwagę zasługują następujące prace: J. Gajda, *Zanikające zwyczaje i wierzenia związane ze śmiercią*, „Polska Sztuka Ludowa” 1986 nr 1/2, s. 39–45; A. Szyfer, *Ludowe obrzędy i zwyczaje pogrzebowe na Ziemi Lubawskiej*, KMW 4(1965), s. 431–449; J. Perszon, *Kaszubskie zaduszki*, Gdańsk 1990; tenże, *Na brzegu życia i śmierci. Zwyczaje, obrzędy oraz wierzenia pogrzebowe i zaduszkowe na Kaszubach*, Pelplin 1999.

ne, jak i świeckie, co znajduje wyraz w pobożności ludowej, a także w bogatej oprawie regionalnej towarzyszącej uroczystościom rodzinnym. Do drugiej grupy zalicza się zwyczaje i obyczaje związane z rokiem kościelnym, zwane inaczej „dorocznymi”. Występują one bądź w rytmie dorocznym, bądź tylko sporadycznie ze względu na jakąś sytuację i obejmują szczegółowe kategorie zwyczajów, takie, jak: zwyczaje kościelne, lokalne i rodzinne.

Pierwsze z tych zachowań zwyczajowych, jak wskazuje ich nazwa, związane są z rokiem liturgicznym, w tym także z różnymi świętami kościelnymi, a w sposób szczególny z Adwentem, Bożym Narodzeniem, Wielkim Postem, Wielkanocą, Bożym Ciałem, odpustem parafialnym, uroczystością Wszystkich Świętych, Dniem Zadusznym, Wniebowzięciem Matki Boskiej i świętem Matki Boskiej Gromnicznej. Z każdym z tych świąt czy uroczystości wiążą się nie tylko określone treści liturgiczne, ale i tradycje regionalne, które nawiązują do pobożności ludowej i kultury regionalnej. Co więcej, poszczególne regiony posiadają sobie właściwe zachowania zwyczajowe, które towarzyszą przeżywaniu i celebrowaniu tych świąt czy uroczystości. Wszystko to jest istotnym źródłem treści z zakresu tradycji regionalnych, jakie powinny być przekazywane w rodzinie chrześcijańskiej. Pozwala bowiem poznać kulturę religijną minionych pokoleń i sposób przeżywania określonych prawd wiary, których nośnikiem są poszczególne święta kościelne. Równocześnie obrazuje w jaki sposób kultura regionalna wpływała na celebrowanie ważnych świąt kościelnych. Przez te tradycje regionalne, związane z rokiem liturgicznym, wyraża się ciągłość tradycji i ujawniają się istotne wartości dla poszczególnych wspólnot, tak regionalnych, jak i eklezjalnych. Stąd wśród zachowań zwyczajowych związanych z rokiem liturgicznym wyodrębnia się również zwyczaje i obyczaje lokalne, uwzględniając przy tym takie tradycje, które z jednej strony mają miejsce w społeczności lokalnej, z drugiej natomiast wiążą się ze świętami kościelnymi. Nie występują więc one w oderwaniu od rytmu corocznego, lecz są wyrazem regionalnego celebrowania określonych uroczystości czy świąt religijnych. Wśród tych tradycji na szczególną uwagę w realizowanym przez rodzinę chrześcijańską wychowaniu zasługują regionalne zwyczaje związane z Adwentem, Wigilią i Bożym Narodzeniem, budowaniem szopek bożonarodzeniowych, kolędą, z gwiazdką, Sylwestrem i Nowym Rokiem, jasełkami, świętem Trzech Króli, świętem Ofiarowania Pańskiego, zwanym w pobożności ludowej świętem Matki Boskiej Gromnicznej, „zapustowymi zabawami”, Środą Popielcową, Wielkim Postem, Palmową Niedzielą, celebrowaniem Triduum Paschalnego, wielkanocnymi zwyczajami, Zielonymi Świątkami, Bożym Ciałem, sobótkami, Matką Boską Zielną, żniwami i dożynkowymi zwyczajami, Matką Boską Siewną, wierzeniami zaduszkowymi²⁷. Nie mniej istotne są także zachowania zwyczajowe

²⁷ Charakter niniejszego opracowania nie pozwala na szczegółowe omówienie tradycji, zwyczajów i obyczajów związanych z poszczególnymi świętami roku liturgicznego, charakterystycznymi dla danego terytorium regionalnego. Wymagałoby to odrębnego opracowania. Zainteresowanych tą problematyką rodziców i wychowawców odsyła się do polskich publikacji, które mogą pomóc w przekazie regionalnych tradycji związanych z poszczególnymi świętami kościelnymi. Zob. M. Borejszo, *Boże Narodzenie w polskiej kulturze*, Poznań 1996; I. Bukowska-Florencek, *Kultura świątowań religijnych wśród rodzin śląskich. Tradycje nadal żywe*, w: *Kultura dnia codziennego i świątecznego...*, s. 87–99; Z. Głogier, *Rok polski w życiu, tradycji i pieśni*, Warszawa 1908; R. Hryń-Kuśmierk, *Rok polski: zwyczaje i obrzędy*, Poznań 1999; J. Klimaszewska, *Doroczne obrzędy ludowe*, w:

związane ze wspomnieniem takich świętych, jak; św. Barbara, św. Mikołaj, św. Tomasz, św. Szczepan, św. Błażej, św. Agata, św. Apolonia, św. Walenty, św. Marcin, św. Jerzy, św. Wojciech, św. Jan Chrzyciel, św. Marek, św. Anna, św. Bartłomiej i św. Michał²⁸.

Wspomniane wyżej święta i uroczystości roku liturgicznego posiadają odzwierciedlenie w tradycji ludowej. Stały się one źródłem inspiracji wyobraźni ludowej, co w konsekwencji doprowadziło do powstania określonych wierzeń i zachowań zwyczajowych. Nie wszystkie z tych tradycji powstawały wyłącznie z inspiracji nauki Kościoła. W wielu z nich motywy pogańskie, słowiańskie w przedziwny, harmonijny sposób splatały się z chrześcijańskimi. Zawsze jednak kształtowały charaktery i postawy ludzi żyjących w określonym regionie. Tym samym stanowią one istotny element regionalnego dziedzictwa kulturowego i jako takie powinny znaleźć sobie właściwe miejsce w realizowanym przez rodziców chrześcijańskich wychowaniu. Współcześnie trzeba więc wracać do tych „korzeni”, ukazywać zawarte w nich elementy religijne, zgodne z nauką Kościoła i wskazywać w sposób jednoznaczny na te aspekty, które nawiązują do wierzeń pogańskich i związane są z tzw. zabobonami. Podkreślać przy tym należy religijne treści, które na trwałe wyznaczyły rytm życia, nawet u ludzi nie związanych z Kościołem katolickim. Dopiero w tym kontekście można dostrzegać bogactwo treści przekazywanych w obchodach tradycji rodzinnej, wyśpiewywanych w różnorodnych kompozycjach muzycznych, wydobywać istotne wartości, jakich nośnikiem są poszczególne tradycje regionalne o charakterze ludowym i przekazywać kolejnym pokoleniom autentyczną spuściznę kultury polskiej. Nie oznacza to jednak podjęcia trudu ożywienia wszystkich zachowań zwyczajowych, jakie charakteryzowały konkretną społeczność regionalną, lecz wskazywania na wszystkie elementy dziedzictwa kulturowego, jakie posiadają istotne znaczenie dla integralnego rozwoju osobowości młodego pokolenia i kształtowania jego mentalności.

W tym kontekście zasadnym jest stwierdzenie, że wszystkie święta i związane z nimi tradycje regionalne zawierają wartości wychowawcze. Pozwalają bowiem dostrzec naturalną potrzebę człowieka do wspólnotowego przeżywania świąt i ważnych wydarzeń. Równocześnie ukazują jak wielką wagę przywiązywano do faktu posiadania rodziny i utrzymywania bliskich, serdecznych kontaktów. Tym samym stanowią odpowiedź na wiele pytań stawianych przez młode pokolenie, które często czuje się osamotnione w rodzinie i dlatego poszukuje różnych, nie zawsze wartościowych sposobów zaspokajania naturalnych pragnień, nawiązywania bliskich relacji i wspólnotowego przeżywania nie tylko świątecznych, ale i codziennych wydarzeń.

Etnografia Polski. Przemiany kultury..., t. II, s. 127–153; Z. Kossak, *Rok polski, obyczaj i wiara*, Warszawa 1958; B. Ogrodowska, *Święta polskie — tradycja i obyczaj*, Warszawa 1996; taż, *Wigilia polska*, Warszawa 1992; taż, *Radujcie się weselcie (o polskich zwyczajach i obrzędach wielkanocnych)*, Warszawa 1993; taż, *Zwyczaje, obrzędy i tradycje w Polsce. Mały słownik*, Warszawa 2000; J. Stefański, *Zwyczaje Bożonarodzeniowe*, „Liturgia Sacra” 3–4(1995), s. 21–32; J. Uryga, *Rok polski w życiu, tradycji i obyczajach ludu*, Włocławek 1998.

²⁸ W celu zapoznania się z tradycjami i zwyczajami, związanymi z kultem świętych, a będącymi wyrazem pobożności ludowej odsyła się zwłaszcza do pracy W. Zalewskiego, gdzie można znaleźć m.in. takie omówienie zachowań zwyczajowych, które pozwala dostrzec powiązania istniejące między głoszonymi przez Kościół prawdami a kulturą ludową. Zob. W. Zalewski, *Rok kościelny*, t. II, Warszawa 1993.

KolejnÄ podgrupÄ zwyczajów i obyczajów stanowią rodzinne zachowania zwyczajowe, związane z rokiem kościelnym. MajÄ one miejsce w środowisku rodzinnym. Do tych tradycji zalicza się: czynności związane z wykonaniem i umieszczeniem w domu wieńca adwentowego, wypatrywanie gwiazdy w wieczór wigilijny, dzielenie się opłatkiem, umieszczanie siana pod obrusem, dekorowanie choinki, przygotowywanie określonej liczby potraw wigilijnych oznaczającej najczęściej 11 Apostołów lub 12 miesięcy, puste miejsce przy stole wigilijnym przeznaczone dla nieobecnego lub zmarłego członka rodziny albo dla nieznanego, śpiewanie kolęd, wzajemne obdarowywanie się prezentami z okazji świąt Bożego Narodzenia czy innych uroczystości rodzinnych, a także dzielenie się jajkiem, „szukanie zająca”, przesyłanie opłatka i życzeń świątecznych do rodziny i przyjaciół, wysyłanie życzeń z okazji jubileuszy. Wszystko to pozwala wydobyc znaczące dla wychowania młodego pokolenia wartości i jest nośnikiem treści kulturowych. W tradycjach tych zawierają się bowiem dzieje, ideały, dążenia, wierzenia, wydarzenia nie tylko mające wymiar rodzinny, ale i ogólnospołeczny, a więc regionalny i narodowy. Pielęgnowanie zwyczajowości i obyczajowości rodzinnej wypracowanej przez minione pokolenia stanowi podstawę i przejaw ciągłości nie tylko rodzinnego dziedzictwa kulturowego, ale i tożsamości kulturowo-regionalnej czy etnicznej społeczeństwa, w którym rodzina żyje.

Wyodrębnione kategorie tradycji regionalnych wskazują na zróżnicowaną rangę społeczną poszczególnych zwyczajów i obyczajów. Jedne z nich cenione są bowiem we wszystkich regionach Polski i niemal przez wszystkie rodziny, inne tylko w nielicznych i przez ludzi starszych. Spośród nich najczęściej praktykowane są zachowania zwyczajowe związane z wielkimi świątami kościelnymi i niektóre zwyczaje o charakterze rodzinnym. W mniejszym stopniu natomiast funkcjonują zachowania bezpośrednio związane z kulturą ludową, co w sposób szczególny jest widoczne w społecznościach miejskich. Zanikają przede wszystkim te zachowania zwyczajowe, które obecnie, w zmienionych warunkach, nie spełniają już celów, którym dawniej służyły. W ich miejsce powstają jednak nowe tradycje, które niejednokrotnie są wynikiem integracji poszczególnych grup regionalnych, będących nośnikiem określonej kultury. Ponadto w wyodrębnianiu nowych zachowań zwyczajowych istotną rolę spełniają media i multimedia. Występuje przy tym proces reinterpretacji tradycji zastanej i sięganie do pewnych zwyczajów, które niegdyś były żywe, a zostały zapomniane lub wyparte. Często inicjatorami tych przemian są dzieci i młodzież, którzy starają się nadać tradycjom regionalnym, powstałym w nieistniejącej już rzeczywistości, nowe znaczenie, wiązać z tym, co obecnie fascynuje. Bywa też, że młode pokolenie wzbogaca zastaną obyczajowość o nowe elementy zaczerpnięte z innych środowisk czy poznane w edukacji szkolnej. Stara się ono niejednokrotnie zachować najważniejsze wartości i istotne funkcje tradycji, a schematyczne i „skostniałe” elementy zastąpić bardziej nowoczesnymi, lepiej odpowiadającymi współczesnemu rytmowi życia i potrzebom. W ten sposób dokonuje się proces przemian tradycji, zwyczajów i obyczajów. Elementy odziedziczone i nowe koegzystują i wypierają się wzajemnie. Tak więc jedne zachowania zwyczajowe są pielęgnowane, utrwalane i wzbogacane, inne modyfikowane lub reinterpretowane, a jeszcze inne zanikają, a przez to powstaje swoista staro-nowa tradycja, silnie nasycona atrybutami kultury chrześcijańskiej.

W tym miejscu warto także podkreślić fakt, że zasygnalizowane powyżej tradycje regionalne wskazują na bogactwo treści, jakich nośnikiem są poszczególne zachowania zwyczajowe. Każda bowiem z tak wyodrębnionych tradycji posiada sobie właściwy zakres i różną trwałość, co w sposób wyraźny uwidacznia się w kontekście poszczególnych regionów.

Wymaga jednak od rodziny chrześcijańskiej uświadomienia sobie rozległość zakresu treści zawartych w tradycjach regionalnych, dokonania ich uporządkowania zgodnie z chrześcijańską hierarchią wartości i świadomego przekazywania dzieciom. Wszystko to posiada istotne znaczenie dla właściwej realizacji podejmowanych przez rodzinę chrześcijańską zadań wychowawczych.

3. RODZINA CHRZEŚCIJAŃSKA JAKO PODSTAWOWE ŚRODOWISKO PRZEKAZYWANIA TRADYCJI REGIONALNYCH

Każda rodzina posiada swoje własne dziedzictwo kulturowe i jest miejscem wychowania młodego pokolenia do poszanowania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania poczucia odpowiedzialności za jego ciągłość. Charakter przechowywanych i pielęgnowanych przez rodzinę chrześcijańską wartości kulturowych decyduje o jakości przekazywanych tradycji regionalnych. Dzięki pielęgnowanym w rodzinie tradycjom regionalnym dziecko ma możliwość zarówno poznania i przyjmowania za swoje wartości, jakich nośnikiem są poszczególne zwyczaje i obyczaje, jak również nabywania określonych wzorów postępowania i działania.

Udział młodego pokolenia w kulturze regionalnej jest w znacznym zakresie determinowany stopniem pielęgnowanych w rodzinie tradycji regionalnych. Preferencje kulturowe rodziny w zakresie tradycji regionalnych umożliwiają młodemu człowiekowi korzystanie z dóbr kulturowych poprzednich pokoleń. Rodzina jest więc środowiskiem ułatwiającym dostęp do tradycji regionalnych. Co więcej, pomaga ona w odkrywaniu wartości, jakich nośnikiem są poszczególne tradycje, w dostrzeganiu ich znaczenia dla integralnego rozwoju osobowości człowieka i wdraża do ich zachowywania.

Obok tego rodzina chrześcijańska jest przekątnikiem tradycji regionalnych związanych z rokiem liturgicznym. Umożliwia ona nie tylko poznanie określonych zachowań, w ich wymiarze zjawiskowym, ale i wprowadza w świat znaczeń. Zasób znaczeń związanych z regionalnymi tradycjami roku liturgicznego, jakie dziecko zdobywa w rodzinie chrześcijańskiej, pozwala mu lepiej zrozumieć ich znaczenie dla rozwoju wiary i „zakorzenić się” we wspólnocie eklezjalnej, a następnie wzbogacać te zachowania. Doświadczenia, zdobyte w rodzinie, wymagają jednak ze strony rodziców troski o wyjaśnianie chrześcijańskiego i religijnego sensu określonych tradycji regionalnych²⁹. Do zadań rodziców chrześcijańskich należy bowiem wybieranie tego, co istotne, interpretowanie, wyjaśnianie i ocenianie poszczególnych tradycji. Dopiero tak pogłębione treści zostawiają decydujący ślad, który trwa przez całe życie i wspomaga proces rozwoju wiary.

²⁹ CT 68; DOK 226.

W tym miejscu należy zauważyć, że rodzice chrześcijańscy stanowią dla swoich dzieci model zachowań związanych z pielęgnowaniem i pomnażaniem tradycji regionalnych. Jest on szczególnie ważny w pierwszych latach życia dzieci, zanim nie spotka ono innych modeli. Co więcej, nawet wówczas, gdy ów pozarodzinny wpływ zacznie dominować nad wpływem rodziny, ukształtowane w środowisku rodzinnym postawy wobec tradycji regionalnych, pozostaną nadal znaczące i będą stanowić punkt odniesienia, swego rodzaju „filtr” dla innych, nowych zachowań zwyczajowych.

4. MECHANIZMY ODDZIAŁYWAŃ KULTUROTWÓRCZYCH RODZINY

Każda rodzina korzystając z wartości, jakich nośnikiem są zwyczaje i obyczaje regionalne tworzy nie tylko własną kulturę, ale i sobie tylko właściwy mechanizm oddziaływań kulturotwórczych w zakresie transmisji regionalnych tradycji. Jest on w sposób znaczący warunkowany historią rodziny, przechowywanymi po przodkach pamiątkami, pielęgnowaną więzią genealogiczną, używanymi słowami czy też zwrotami językowymi i uroczystościami oraz świętami, które celebruje w sobie właściwy sposób. To wszystko nie tylko tworzy kulturę konkretnej rodziny, ale i stanowi podstawę dla procesu przekazu tradycji regionalnych.

Mechanizm oddziaływań kulturotwórczych rodziny zaczyna się od najwcześniejszych chwil życia jednostki i obejmuje wiele zróżnicowanych działań podejmowanych głównie przez rodziców³⁰. Czynności te sprowadzają się do: organizowania pierwszych doświadczeń dziecka w zetknięciu się z tradycjami regionalnymi, poznawania wartości kulturowych, jakich nośnikiem są tradycje regionalne, udzielania dziecku pomocy w dostrzeganiu związków występujących pomiędzy tradycjami regionalnymi i wiarą oraz ukazywaniu ich znaczenia dla integralnego rozwoju i budowania więzi między pokoleniami³¹. W efekcie tych oddziaływań dziecko zostaje przysposobione do poszanowania, zachowywania i pielęgnowania tradycji regionalnych i włącza się w życie kulturowe rodziny.

Tak realizowany mechanizm oddziaływań kulturowych rodziny sprowadza się do podejmowanego przez dzieci naśladownictwa zachowań związanych z pielęgnowaniem tradycji regionalnych, internalizacji norm, jakich nośnikiem są charakterystyczne dla danej wspólnoty regionalnej zachowania zwyczajowe. Dynamikę tego procesu wspomaga sam charakter wspólnoty rodzinnej, która jest małą grupą, bazującą na naturalnych więzach i bezpośrednich, a zarazem częstych relacjach³². W toku tych interakcji dziecko kształtuje w sobie świadomość przynależności do konkretnej wspólnoty, będącej podstawową grupą społeczności regionalnej. Z kolei na bazie owego poczucia przynależności dokonuje się w dziecku kształtowanie poczucia przynależności do konkretnej wspólnoty regionalnej i identyfikacja z jej

³⁰ F. Adamski, *Znaczenie wychowania w rodzinie dla rozwoju osobowego dziecka*, w: *Miłość Matżeństwo Rodzina*, red. F. Adamski, Kraków 1998, s. 370–371.

³¹ J. Wilk, *Kulturowy kontekst wychowania w rodzinie*, w: *Wychowanie chrześcijańskie a kultura*, red. M. Nowak, T. Ożóg, Lublin 2000, s. 158–165.

³² M. Siegal, R. Francis, *Socialization and Moral development*, w: *Organizing early experience. Imagination and Cognition in Childhood*, ed. D.C. Morrison, New York 1988, s. 21–22.

kulturą, w tym także z charakterystycznymi dla niej tradycjami regionalnymi³³. Jest to tym bardziej możliwe dzięki temu, że rodzina zaspokaja dziecku potrzebę miłości, daje poczucie bezpieczeństwa i społecznej akceptacji.

Wszystkie, wyżej omówione elementy, konstituują mechanizm oddziaływania kulturowego rodziny, pomagając w integralnym rozwoju osobowości dziecka, w tym także w harmonizowaniu w nim tego, co indywidualne, z tym, co społeczne. Istotny jest tu fakt, że dzieci zajmują w tym procesie postawę aktywną. Jej przejawem jest z jednej strony akceptowanie wybranych tradycji regionalnych i włączanie ich do własnego rytmu życia, z drugiej natomiast selekcjonowanie proponowanych przez rodziców tradycji regionalnych³⁴. W przyszłości pozwala to dzieciom, jako dorosłym osobom, zachować i rozwijać własną kulturę, a jednocześnie uczestniczyć w życiu „rodziny pochodzenia” i w środowisku regionalnym. Tylko w ten sposób możliwe staje się autentyczne przyjęcie i zachowywanie przez młode pokolenie określonych tradycji regionalnych.

5. WARUNKI PRAWIDŁOWEGO PRZEKAZU TRADYCJI REGIONALNYCH W RODZINIE CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Prawidłowy przekaz tradycji regionalnych jest warunkowany różnymi czynnikami. W sposób istotny zależy on od osób, które tworzą wspólnotę rodzinną. Ważna jest tu świadomość rodziców odnośnie roli jaką pełni świadomy przekaz tradycji regionalnych w integralnym wychowaniu dzieci. Z tym wiąże się także znajomość poszczególnych tradycji i ich integrowanie z wiarą. Wszystko to decyduje o świadomym i podporządkowanym określonym ideałom wychowawczym przekazie tradycji regionalnych, który służy rozwojowi dzieci.

Z tym wiąże się także udział starszego pokolenia, a przede wszystkim rodzin pochodzenia, krewnych i rodzin zaprzyjaźnionych. Na szczególną uwagę zasługują tu dziadkowie. Od nich — w sposób istotny — zależy jakość przekazu tradycji regionalnych i emocjonalny klimat podczas celebrowanych świąt, co jest znaczące dla odkrywania przez dzieci wartości, jakich nośnikami są konkretne zwyczaje regionalne i przyjmowania ich za własne. Właśnie dzięki dziadkom, ich opowiadaniom i interpretacji, jaką nadają wszystkim zwyczajom oraz przejawianym sposobom przywiązania do dawnych tradycji młode pokolenie umieszcza siebie w przeszłości, odkrywa swoje miejsce pochodzenia i sięga do źródeł własnej tożsamości rodzinnej, religijnej, regionalnej i narodowej. Dzięki tym doświadczeniom dzieci rozwijają w sobie bardziej osobistą postawę wobec przeszłości, co pomaga im w rozumieniu, poszanowaniu i zachowywaniu tradycji regionalnych. Wszystko to służy zarówno bogactwu treści, jak i formy.

Prawidłowy przekaz regionalnych tradycji warunkowany jest również trwałością i stabilnością życia rodzinnego. Wymaga on bowiem stałości miejsca i proporcjonalnego udziału w całości życia rodzinnego obojga rodziców. Każde z nich,

³³ Li-Jun Ji, K. Peng, *Culture, Control, and perception of Relationships n the environment*, „Journal of Personality and Social Psychology” 78(2000) nr 5, s. 945–951.

³⁴ L. Dyczewski, *Rodzina Społeczeństwo Państwo*, Lublin 1994, s. 112–114.

z racji odmiennych ról, jakie mają do spełnienia, akcentuje określone elementy tradycji regionalnych, a tym samym przyczynia się od pełnego przekazu zwyczajów i obyczajów.

W prawidłowym przekazie tradycji regionalnych znaczący jest również poziom warunków mieszkaniowo-bytowych rodziny i dysponowanie czasem wolnym, rozumianym jako czas rodzinny, w którym osoby przynależące do wspólnoty rodzinnej przebywają ze sobą, wymieniają się swoimi doświadczeniami, rozwijają zainteresowania i oddają zabawom.

Wszystkie, wyżej wymienione czynniki, wspomagające transmisję tradycji regionalnych w rodzinie chrześcijańskiej, wymagają permanentnego odniesienia do Boga. Autentyczny przekaz tradycji regionalnych w rodzinie chrześcijańskiej nie jest bowiem możliwy bez otwarcia się na wartości transcendentne i integrowania regionalnych zachowań zwyczajowych z wiarą. Z kolei tradycje regionalne są sprzymierzeńcem wiary. Pomagają bowiem w wyrażaniu osobistych odniesień do Boga, kształtowaniu postaw „zakorzenionych” we wspólnocie eklezjalnej i integrowaniu wiary z kulturą.

REFLEKSJE KOŃCOWE

Podjęte analizy wskazują wyraźnie, że rodzina chrześcijańska jest naturalnym środowiskiem dla przekazu tradycji regionalnych. Przekaz ten wchodzi w zakres wychowawczych zadań rodziców i jest związany z realizacją wychowania integralnego, w którym istotną rolę spełnia płaszczyzna kulturotwórcza. Umożliwia on nie tylko zaznajamianie młodego pokolenia ze stroną zjawiskową tradycji regionalnych, ale także odkrywanie wartości, jakich nośnikami są poszczególne tradycje i internalizację tych wartości.

W kontekście przekazywanych tradycji regionalnych możliwe staje się kształtowanie postaw „zakorzenionych” w społeczności lokalnej i integrowanie kultury z wiarą. Wszystko to pomaga dzieciom w odkrywaniu własnego miejsca w rodzinie, w Kościele i w społeczności regionalnej. Przekaz tradycji regionalnych nie jest więc celem samym w sobie, lecz stanowi istotną pomoc w realizacji integralnego wychowania, w którym ważny staje się konkretny człowiek i jego wszechstronny rozwój, ukierunkowany na osiągnięcie celu ostatecznego, jakim jest zbawienie.